

THE LIFE OF MONKS IN CONSTANTINOPOLE IN THE TIMES OF ST. JOHN CHRYSOSTOM

Claudiu Cotan

Assoc. Prof., "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The 4th century was the best period of glory, development and organisation of monasticism, which fact made desired by the Christians willing to live a secluded life, in asceticism and prayer. The desert of Egypt was populated with great monasteries accommodating thousands of monks, while the hermits could find isolated places here to facilitate their prayers and ascetic exercises. The harsh patriarch Theofilos of Alexandria raised against the Egyptian monks accused of Origenism, an error blamed by the Ecumenical Council V. The monks living in Nitria, Kellia and Scetis desert were slaughtered and evicted from their cells. Followed by the hate of the Alexandrine patriarch, the monks tried to escape to Constantinople, hoping to get the help of patriarch John Chrysostom and the protection of the emperor. Patriarch John suffered because of this conflict, because after two sentences he had to go into exile, where he died. The Egyptian monks and those from Constantinople had a decisive role in the conflict that brought about the removal of John. If the monks around Theophilos of Alexandria proved military discipline, total obedience and submission to their patriarch, we cannot say the same thing about the monks of Constantinople. Most times the monastic life in the capital city of the empire was affected by the quarrels among the monks, by the inclination to heresy some of them proved, as well as by their opposition to the authority of the patriarch. The monks gathered around John to protect him. John was not loved by the monks of the capital city. Only a few friends remained around him, among whom Saint John Cassian, and especially the girls dedicated to the ascetic life, headed by Olimpiada, the disciple of patriarch John. Saint John Cassian laid the foundation of the Western monasticism, both for men and for women, setting up the two monasteries of Marseille, where he implemented the principles and canons of the Eastern monasticism.

For John Chrysostom monastic life represented the climax of the Christian experience. On one hand, he encouraged such a Christian manifestation, but on the other hand he asked the monks to involve in the life of the city too. He himself was a perfect model of monk-bishop, wishing to promote the monks with a good Christian life in the leadership of the Churches. Although he has always praised the prayer of the monks, Saint John defended the family and urged them to educate the young people in the spirit of the Gospel. Due to his great social and pastoral activity, Saint John Chrysostom is model of the Orthodox bishop today. The present study tries to present some of the dramatic conflicts that brought about the end of Saint John Chrysostom, as well as the role the monks played in these conflicts. John had a well established image of how the life of the monks should have looked like, of their devotion to asceticism and prayer, as well as of their involvement in the life of the Christian communities, as the monks who defended the Antiochians threatened by the cruel punishment of the emperor did. The image of the perfect monk is nicely presented by John Chrysostom in his monastic ascetic works. Saint John asked these monks not to avoid the call of hierarchy, but accept to be at the head of the Church not to make room to the impostors willing of fame and wealth.

Keywords: monasticism, Egyptian monks, Antiochians, exile, sentence, council

Mic de statură, cu fața suptă și fruntea brăzdată de riduri adânci, cu capul chel și vocea slabă, Sfântul Ioan Gură de Aur, precum o vedetă a zilelor noastre, și-a transmis peste timpuri imaginea, nu prin postere, ci prin icoanele pictate pe zidurile bisericilor și prin memoria comunităților creștine care au văzut în el modelul episcopului-ascet, a celui care a îmbinat reușit

viețuirea monahală cu îndatoririle episcopale. Sfântul Ioan Gură de Aur rămâne până astăzi desăvârșitul model de episcop, de predicator și misionar exemplar: „*Dintre toți părinții Bisericii, el este acela a cărui predică s-a învechit cel mai puțin. Predica sa morală și socială parcă e scrisă astăzi. Este o cinste pentru Biserică să aibe oameni precum Ioan Chrisostomul, care nu au dat mâna cu puterea, cu banii, și au știut să ia apărarea celor săraci. Toată credința acestui om se exprimă în cuvântul său. Și acest cuvânt trăiește mereu*”¹.

Sfântul Ioan s-a născut la Antiohia în anul 349 (data nașterii sale nu se cunoaște cu precizie, istoricii plasând-o între anii 344-354)². Creștinismul nu era încă religia dominantă, concurând cu marile culte păgâne, iudaismul și cultul pagan al împăratului roman. Domnia împăratului Teodosie cel Mare a dat creștinismului avantajele care l-au făcut religia imperiului. Cu împăratul Teodosie imperiul dobânda și o singură capitală, Constantinopol, declarat la Sinodul ecumenic din 381 cel de-al doilea scaun ecclesiastic după Roma, vechea capitală. La Constantinopol s-a ridicat o nouă aristocrație în mare parte creștină, care prin urmașii lui Constantin cel Mare a dobândit numeroase privilegii. Acești nobili compuneau Senatul și aparatul administrativ al imperiului. Capitala imperiului avea însă în Alexandria și Antiohia două orașe rivale serioase. Antiohia se bucura de o poziție geografică ce-i favoriza comerțul cu Orientul și Europa. Antiohienii aveau însă și o frumoasă viață bisericească. Numeroși creștini antiohieni se declarau partizani ai vieții ascetice petrecând cu plăcere în compania călugărilor. La rândul lor femeile rămase văduve refuzau o a doua căsătorie și se dedicau operelor de caritate și activității misionare. Spre toate marile orașe ale imperiului se îndreptau cei sărăciți, sclavii și dezertorii. Ioan Gură de Aur vorbește în omiliile sale de un aflus de străini care veneau în Antiohia, măbind rândurile săracilor și cerșetorilor. Valul de străini se datora unor schimbări sociale care se produceau în imperiu și care au durat până în secolul al VII-lea. Fenomenul poate fi asemănat cu aflusul de populație care s-a revărsat în zilele noastre din țările ex-comuniste spre Occident³. Deși din punct de vedere religios în imperiu exista o mare diversitate, chiar dacă numărul creștinilor era în creștere, cultura greacă realiza unitatea statului, limba greacă contribuind la dezvoltarea comerțului și economiei, la răspândirea ideilor și concepțiilor religioase. În orașe festivitățile păgâne erau prezente, iar tinerii învățau retorica în școlile pagane, acolo unde se pregăteau pentru cariera de avocat sau cea de funcționar public. În Antiohia continua să fie influentă, mai cu seamă în comerț, minoritatea iudaică care avea și o sinagogă în centru orașului. Piața orașului era una bogată, mai cu seamă atunci când erau festivități religioase care adunau pe locuitorii din oraș și din împrejurimi (*Omilia despre statui* - Omilia a XVII-a). Olimpiadele care se desfășurau la fiecare patru ani adunau în oraș și mai mulți străini. Antiohia era o cetate cu o puternică prezență militară, fiind capitala Siriei și centru administrativ al Orientului. Împărații Constantin al II-lea, Iulian, Jovian și Valens au petrecut mult timp în acest oraș aflat pe frontul persan. Suburbia Daphne era cu precădere o zonă a staționării administrației imperiale romane. În Antiohia, împăratul Iulian Apostatul încuraja populația păgână să aducă jertfe zeilor. El însuși a fost martor al distrugerii, în urma unui incendiu, a templului lui Apollo, retorul Libanius având curajul să-i învinuiască pe creștini de distrugerea frumoasei statui și a templului păgân. Sfântul Ioan Gură de Aur a fost și el unul dintre cei care au trăit acele evenimente, fiind conștient de schimbările ce se produceau în orașul său.

Într-un asemenea oraș cosmopolit s-a născut Ioan, într-o familie onorabilă și cu o oarecare prosperitate. Tatăl său, Secundus, mare dregător militar, a murit curând după nașterea copilului. Mama sa Antusa, descendentă dintr-o familie nobilă creștină, rămasă văduvă la 20 de ani, s-a dedicat cu râvnă și perseverență educației fiului ei. Primele elemente ale educației creștine, Ioan le-a primit de la mama sa. Educația clasică și-a format-o la școala retorului Libanius și pe lângă filosoful Andragatiu. Acest lucru dovedește că familia lui Ioan era una importantă și înstărită,

¹ Adalbert Hamman, *Părinții Bisericii*, trad. Pr. Ștefan Lupu, Edit. Sapienția, Iași, 2005, p. 194.

² Wendy Mayer, Pauline Allen, *John Chrysostom*, Published by Routledge, London, 2000, p. 3.

³ Constantin Bosinis, *Teologie și politică în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Revista Teologică”, Serie Nouă, Anul XVII (89), 2007, p. 205.

capabilă să cheltuiască sume semnificative pentru educația tânărului antiohian. Pregătire și-a încheiat-o probabil la vârsta de 18 ani, fiind destinat serviciului civil. La un an după absolvire, Ioan s-a prezentat înaintea episcopului Meletie pentru a fi botezat. A frecventat și asketerionul lui Diodor, preot hirotonit de Meletie al Antiohiei, ajuns apoi episcop de Tars, și al lui Carterios, în tovărășia prietenilor săi Teodor, viitorul episcop de Mopsuestia și Vasile, probabil episcopul de Rafanea. Asceza consta acum în păstrarea fecioriei, adoptarea unei costumații specifice și rugăciunea comună alături de alți tineri. Această asceză nu impunea părăsirea casei părintești⁴. Cu puțin timp înainte de exilul lui Meletie în Armenia (371), Ioan a fost numit lector (anagnost), citind în cultul liturgic textele din Vechiul Testament și din epistole.

După moartea Antusei, Ioan a putut să se dedice ascezei, probabil la scurt timp după ridicarea sa în rangul de lector. El s-a retras în munții Antiohiei, unde a dus patru ani o viață severă sub conducerea unui bătrân ascet sirian, iar după aceea, doi ani a stat retras într-o peșteră, unde s-a silit cu studierea Scripturii⁵. Asceza dură practică acum i-a cauzat o suferință de stomac care l-a urmărit toată viața, la care s-au adogat și alte boli care i-au cauzat în final moartea. După șase ani de asceză, Ioan a revenit în Antiohia, unde se întorsese din exil și episcopul Meletie. Și-a reluat activitatea de lector timp de doi ani până la hirotonia sa în diacon. În anul 381, Meletie l-a făcut diacon. Probabil viața exemplară a episcopului Antiohiei l-a determinat să accepte în final hirotonia. Despre arhiepiscopul Meletie consemna în corespondența sa Sfântul Vasile cel Mare: „*Dacă Cuvioșia Ta ar putea să-și dea seama cam cât de mare este bucuria ce-mi faci ori de câte ori îmi scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă nici un prileji să nu-mi trimiți vreo epistolă, ba le vei și provoca, înțelegând astfel de prilejuri, întrucât știi ce răsplată pregătește Atotbunul Dumnezeu pentru astfel de cazuri de întărire sufletească a celor întristați. Aici toate sunt pline de suferințe, așa încât singurul refugiu din astfel de nepăsări este gândul la Prea Cuvioșia Ta, pe care contactul cu epistolele Tale, pline de multă înțelepciune și har, îl fac totuși vioi. De aceea, ori de câte ori pun mâna pe o epistolă de a Ta, mă uit mai întâi cât e de lungă: ea îmi este cu atât mai dragă cu cât trece peste mărimea obișnuită a epistolelor. Apoi, pe măsură ce încep să o citesc mă bucur de fiecare cuvânt pe care-l întâlnesc; în schimb, cu cât mă apropii de sfârșitul ei, mă întristez*”⁶.

Sfântul Ioan a fost hirotonit preot în 386 de episcopul Flavian, urmașul lui Meletie, care murise în timpul Sinodului II ecumenic. Imediat a fost numit predicator al catedralei construită de Constantin cel Mare în Antiohia. Cu siguranță Ioan a fost un apropiat al lui Flavian, preluând unele dintre îndatoririle acestuia. În cei doisprezece ani cât a fost preot în Antiohia, Ioan l-a însoțit permanent pe episcopal său.

Dărâmarea statuilor împăratului Teodosie și ale membrilor familiei sale în timpul unei revolte din anul 387, răscoală provocată de fiscalitatea excesivă, a adus locuitorilor Antiohiei amenințarea cu pedeapsa exemplară a autorităților imperiale. De teamă, unii antiohieni au părăsit orașul, baia publică, teatru și piața fiind închise. În schimb bisericile erau pline, Ioan predicând în fiecare vineri seara și în duminici. Episcopul Flavian a plecat la Constantinopol spre a cere clemență împăratului Teodosie, iar Sfântul Ioan a rostit de-a lungul întregului Post al Paștelui 21 de omilii, numite *Omiliile despre statui*, în care a încercat să-i liniștească pe credincioșii îngroziți. În apărarea antiohienilor au venit și călugării ce se adăposteau în munții din preajma orașului: „*Fără să-i cheme nimeni, văzând ce nor grozav a înconjurat cetatea, au venit din toate părțile ca niște îngeri din cer și mergând la dregătorii cei mari, au vorbit cu îndrăzneală, apărând pe vinovați și arătându-se dispuși să-și pună capetele lor numai să-i scape de necazuri pe cei închiși*” (Omilia a

⁴ Wendy Mayer, Pauline Allen, *John Chrysostom*, p. 6.

⁵ Vezi Iordăchescu Cicerone, *Istoria vechii literaturi creștine*, vol. II, Edit. Moldova, Iași, 1996.

⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duhul. Corespondență*, (PSB, vol. 12), trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, pp. 224-225; Yves Courtonne, *Saint Basile. Lettres*, vol. I, Paris, 1957, p. 144.

XVI-a)⁷. Succesul lui Flavian pe lângă împăratul Teodosie a adus și lui Ioan renumele de mare predicator. Activitatea sa ca preot al Antiohiei, mai cu seamă în domeniul social și misionar l-a făcut cunoscut până la Constantinopol.

La moartea patriarhului Nectarie al Constantinopolului, în 397, Sfântul Ioan a fost numit patriarh al capitalei prin influența pe care marele dregător Eutropie o exercita asupra slăbului împărat Arcadie. Teofil al Alexandriei l-a hirotonit arhiereu la 26 februarie 398, gest pe care l-a săvârșit sub presiunea și amenințarea împăratului. Teofil încercase să impună ca ierarh al Constantinopolului pe unul dintre apropiații săi, preotul Isidor. Plecarea lui Ioan la Constantinopol i-a întristat pe antiohieni care îl vedeau urmaș al lui Flavian. Curând Ioan a ajuns în conflict cu Eutropiu, iar după eliminarea acestuia în 399, lupta împotriva episcopului a fost preluată de împărăteasa Eudoxia și patriarhul Teofil al Alexandriei. Patrologul Adalbert Hamman preciza următoarele despre caracterul și capacitatea de conducere a Bisericii pe care le avea marele ierarh constantinopolitan: „*Ioan nu era personajul adaptat pentru funcția ce i s-a dat. Nu era nici diplomat, nici monden. Adversarii săi îi reproșau că este autoritar, distrugător. El însuși recunoaște în Tratatul despre preoție că era înclinat spre mândrie, invidie, mânie. E sigur că nu era deloc un personaj comod. Avea violența celor blânzi, depășiți de evenimente, exasperați de rezistențe. Ioan era reformator atât prin rigoare, cât și prin temperament. Știa să folosească „maniera de a acționa forte” când reforma o impunea. Probabil responsabilitățile îl aduseseră la asprime și rigiditate.*

Ioan începe reforma de la el însuși. Debarasează casa episcopală de luxul adunat de predecesorul său. Mânca singur și, după spusele lui Palladiu, ducea o „viață de ciclop”. Pune capăt recepțiilor somtuose. Reformează clerul și călugării, deschide spitale și case de azil. Întreprinde evanghelizarea satelor și se străduiește să-i aducă la ortodoxie pe goți, care erau numeroși în regiune. Combate sectele eretice, pe novațieni și arieni, cu o vigoare destul de severă, susținut de puterea statală. Suntem jenați mai ales de atitudinea și intoleranța sa față de evrei, din cauza persistenței comunităților iudeo-creștine în Siria, Ioan este antisemit. Este adesea polemist la adresa lor, în predica sa, întotdeauna cu o vigoare care merge până la nedreptate”⁸.

Sfântul Ioan și-a început activitatea de mare ierarh al capitalei imperiului prin a stârpi neregulile și abuzurile preoților din eparhia sa. El a convocat un sinod la Efes, în 401, unde se produsese o serie de nereguli, evidentă fiind simonia și unde a reușit să pună ordine după ce a caterisit un număr important de episcopi. Cea mai mare încercare pentru păstorirea sa a venit din sânul Bisericii⁹. La aceste tensiuni s-a adăugat și conflictul cu goții arieni numeroși în Constantinopol, unde cereau să aibe o biserică proprie.

Ioan a ajuns repede în rivalitate cu episcopul Teofil al Alexandriei. Marele oraș african era un centru al apărării ortodoxiei, iar episcopii care i-au urmat lui Atanasie cel Mare au rămas fideli învățaturii de la Niceea. Concurența dintre Alexandria și Constantinopol devenea inevitabilă, mai cu seamă în momentul în care în fruntea clerului alexandrin a fost numit Teofil. Momentul potrivit s-a ivit când a fost convocat Sinodul de la Stejar (403), unde Teofil a reușit să-l înlăture pe Ioan Gură de Aur. Sinodul trebuia inițial să-l judece pe Teofil pentru atitudinea sa violentă față de călugării egipteni pe care patriarhul alexandrin îi învinuia de origenism. Peste o jumătate de secol Biserica din Alexandria a fost condusă de aceeași familie, a episcopilor Teofil și Chiril, cea ce a determinat o continuare a resentimentelor față de Constantinopol și față de Ioan Gură de Aur. Chiril a refuzat constant reînscirerea lui Ioan în diptice, afirmând că reintegrarea acestuia în rândul episcopilor ar fi ca reprimirea lui Iuda în colegiul apostolilor¹⁰. Condamnarea lui Ioan la Stejar s-a

⁷ Nicolae Chifăr, *Atitudinea Sfântului Ioan Gură de Aur față de nedreptățile sociale*, în „Revista Teologică”, Serie Nouă, Anul XVII (89), 2007, p. 105.

⁸ Adalbert Hamman, *Părinții Bisericii*, pp. 192-193.

⁹ Jivi Aurel, *Sfântul Ioan Hrisostom, Arhipăstor la Constantinopol*, în „Mitropolia Banatului”, 1969, nr. 4-6, pp. 226-235; Teodor M. Popescu, *Epoca Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia”, 1957, nr. 4, pp. 531-555; Vezi Gheorghiu Virgil, *Gură de Aur – atletul lui Hristos*, trad. Maria Cornelia Ică jr., Edit. Deisis, Sibiu, 2004.

¹⁰ Adalbert Hamman, *Părinții Bisericii*, pp. 241.

datorat acțiunii unite a episcopilor egipteni și a celor nemulțumiți de atitudinea austerului episcop al Constantinopolului.

Monahismul a cunoscut în secolul al IV-lea perioada sa de glorie, de înflorire și organizare care l-au făcut să fie râvnit de creștinii doritori de viață retrasă, asceză și rugăciune. Pustiul Egiptului s-a umplut de mari mănăstiri cu mii de călugări, iar puscii își găseau aici locurile izolate care să le faciliteze rugăciunea și exercițiile ascetice. Împotriva monahilor egipteni acuzați de origenism, eroare teologică condamnată la Sinodul V ecumenic, s-a ridicat durul patriarh Teofil al Alexandriei. De pe urma conflictului a avut de suferit patriarhul Ioan, care în urma a două condamnări a trebuit să ia drumul exilului unde a murit. În tulburările care au determinat înlăturarea lui Ioan, monahii egipteni și cei din Constantinopol au avut un rol decisiv. De cele mai multe ori viața monahală din capitala imperiului era tulburată de certurile dintre monahi, de înclinația spre erezie a unora dintre ei, dar și de spiritul de frondă față de autoritatea patriarhului. Ioan nu era iubit de monahii capitalei. În jurul său s-au așezat doar câțiva prieteni, dar mai ales fecioarele dedicate vieții ascetice în frunte cu Olimpiada.

Pentru Ioan Gură de Aur viețuirea monahală reprezintă o culme a trăirii creștine. Pe de o parte el încuraja acest fel de manifestare creștină, dar cerea monahilor și o implicare în viața cetății. El însuși a fost un model desăvârșit de episcop-monah, dorind promovarea în fruntea Bisericii a monahilor cu viață creștinească frumoasă. Acestor monahi le-a cerut Sfântul Ioan să nu fugă de chemarea arhieriei, ci să accepte să fie în fruntea Bisericii pentru a nu lăsa loc impostorilor dornici de faimă și înavuțire.

Venirea călugărilor egipteni „Frați Lungi” la Constantinopol, izgoniți de Teofil din Egipt ca origeniști, avea să provoace actul final al vieții patriarhului. Ura lui Teofil împotriva călugărilor care nu i se supuneau, de cele mai multe ori din pricina deciziilor sale autoritare, a atins culmi de neimaginat până atunci. Chiliile călugărilor din pustii Nitriei și Scheti au fost distruse de flăcări, iar sute de călugări și-au găsit sfârșitul. Teofil a ridicat armata împotriva călugărilor acuzați de origenism. Monahii care scăpau din chiliile inceniante erau alungați sau uciși de soldați. Masacrul monahilor a durat o noapte întreagă. Cei patru frați - „Frați Lungi” - și trei sute de monahi au reușit să fugă în deșert. La Alexandria, Teofil i-a anatemitizat și excomunicat pe cei care scăpaseră din masacrul și care rătăceau în grupuri mici prin deșert. Prin pustii egipteană o mare parte dintre călugări au pierit de foame, sete și boli. S-au îndreptat în grup spre Ierusalim, unde au fost primiți de episcop. Teofil al Alexandriei nu a ezitat să-i condamne nici în refugiul lor din Țara Sfântă, cerându-i episcopului Ierusalimului să-i alunge pe călugării condamnați de el. Alungați din Ierusalim, monahii Nitriei au căutat azil în alte locuri. Dar pretutindeni erau urmăriți de ura lui Teofil. „Frații Lungi” știau că Ioan Gură de Aur era episcop la Constantinopol și nădăjduiau în ajutorul lui. Din cei trei sute care au scăpat din pustii Nitriei au debarcat la Constantinopol doar cincizeci. Ioan Gură de Aur a fost foarte impresionat de suferințele pe care le înduraseră și i-a găzduit în casele bisericii Învierii, iar sarcina de a-i hrăni și a le purta de grijă a încredințat-o Olimpiadei, ucenica sa.

Ioan i-a primit pe acești monahi pe care i-a așezat în Constantinopol fără a intra în comuniune cu ei și fără a le primi plângerea contra lui Teofil. Călugării exasperați și speriați de violentul Teofil s-au adresat împăratului, care a dispus convocarea patriarhului alexandrin în fața arhiepiscopului capitalei. Teofil l-a trimis înainte pe Sfântul Epifanie, spre a-l compromite pe Ioan ca origenist. Episcopul Salaminei și-a dat seama în final că era folosit de Teofil și a părăsit capitala. Patriarhul Alexandriei avea de partea sa pe împărăteasa Eudoxia, nemulțumită de predicile dure ale episcopului Ioan și pe episcopii Acaciu de Bereia din Siria, Severian al Cabalei și Antioh al Ptolemaidei. Sinodul, la care a venit și Teofil, i-a cerut lui Ioan să se prezinte la Stejar, aproape de Calcedon, spre a se dezvinovăți de învinuirile aduse. Ioan nu s-a prezentat, dar cu toate acestea a fost depus spre nemulțumirea multora și chiar a episcopului Romei. Sinodul condus de mitropolitul Pavel al Heracleei i-a adus lui Ioan 29 de acuzații formulate de doi diaconi din Constantinopol ce fuseseră excomunicați pentru adulter și crimă de Ioan.

Exilat din ordinul împăratului și aflându-se deja în Bitinia, patriarhul Ioan a fost rechemat din cauza răscoalei poporului care-și cerea păstorul înapoi, speriat de un cutremur de pământ ce lovise Constantinopolul, dar și de moartea subită a mitropolitul Pavel al Heracleei, fostul președinte al Sinodului de la Stejar. Patriarhul Ioan a fost primit în triumf, dar împăcarea n-a durat decât două luni.

Spre sfârșitul anului 403, Ioan a criticat aspru neorânduielele care s-au produs cu ocazia inaugurării unei statui de argint a Eudoxiei, aproape de biserica unde slujea el, fiindu-i tulburată slujba și predica. Eudoxia, după sfatul lui Teofil, a convocat un sinod care l-au depus a doua oară pe Ioan, ca nefiind reintegrat de un sinod după prima depunere. Cu câțiva ani înainte de nașterea lui Ioan Gură de Aur, în 341, avusese loc la Antiohia un sinod cu participarea a aproape o sută de episcopi care au aprobat un număr de douăzeci și cinci de canoane. Pe baza acestor canoane patriarhul Ioan a fost trimis în exil a doua oară. Canoanele acest sinod antiohian l-au ajutat pe Teofil al Alexandriei în bătaia pe care a dus-o împotriva lui Ioan. Canonul patru al acestui sinod preciza că: *„Orice episcop depus din scaunul său fie pe drept, fie pe nedrept de un sinod și care îndrăznește să urce din nou în el din proprie autoritate fără să fi fost disculpat de condamnarea sa de către același sinod sau de către un altul, fără să fi fost rechemat de judecătorii săi la funcțiile sale episcopale, fără să-i fie permis să se justifice, și oricine i-ar fi alături în îndrăzneala sa sau ar colabora cu el, să fie exclus din comuniunea Bisericii”*. Canonul cinci obliga statul în aplicarea unor astfel de decizii sinodale: *„Dacă un preot sau un episcop exclus din Biserică continuă să facă tulburări, să fie reprimat de puterea din afară (a statului) ca un răzvrătit”*. Pe baza acestor hotărâri, împăratul a aprobat exilul patriarhului. Acestea s-au petrecut în Postul Paștelui din anul 404. Ioan a fost arestat în palat și exilat după Rusalii, la 20 iunie 404. Exilul și sfârșitul lui Ioan ne sunt cunoscut din scrisorile sale expediate prietenilor devotați. Din cauza legăturilor sale frecvente cu prietenii din Constantinopol și Antiohia, autoritățile imperiale l-au deportat la Pityus, un orașel pe malul răsăritean al Mării Negre. Ioan a murit pe drum spre această localitate, la Comana, în Pont, în ziua de 14 septembrie 407. Resturile sale pământești au fost aduse și depuse cu pompă în biserica Sfinții Apostoli, la Constantinopol, de către împăratul Teodosie al II-lea și patriarhul Proclu, în anul 438. Apreciindu-i valoarea de mare predicator și părinte al Bisericii, scriitorul bizantin Nichifor Calist mărturisea în cunoscuta sa lucrare istorică din secolul al XIV-lea: *„Am citit mai bine de o mie de predici ale lui, care revarsă o dulceață de negrăit. Din tinerețea mea l-am iubit și i-am ascultat vocea ca și cum ar fi fost a lui Dumnezeu. Iar ceea ce știu și ceea ce sunt îi datorez lui”*¹¹.

Sfântul Ioan a fost supranumit *„ambasadorul săracilor și carității”*, combătând cu putere nedreptățile sociale ale timpului, provocate de inegalitatea enormă dintre bogați și săraci. Ioan critica reaua administrare a bogăției și nu bogăția în sine, precum nu considera nici sărăcia o virtute. Ioan vedea adevărata comunitate creștină ca cea descrisă în Faptele Apostolilor în care se practica proprietatea comună a bunurilor. Ioan încuraja pe cei bogați să facă milostenii, dând chiar exemplul său prin împărțirea averii moștenite de la părinți și apoi când a devenit patriarh al Constantinopolului prin vânzarea pentru ajutorarea săracilor a vaselor și obiectelor scumpe pe care le deținea arhiepiscopia¹². Când a fost preot în Antiohia a organizat un serviciu social de pe urma căruia au beneficiat mii de săraci. În Constantinopol sărăcia era chiar mai cruntă decât în celelalte orașe din Asia Mică. Cu banii Bisericii și ajutorul unor creștini, episcopul Ioan a reușit să restaureze spitalele în care zăceau bolnavii de lepră și tot felul de suferinzi. Cuvântul dur al ierarhului s-a îndreptat și împotriva menținerii sclaviei printre creștini. Prin omiliile sale a reușit să îmbunătățească condiția sclavilor. Familia este mult prețuită, Ioan apărând egalitatea soților și

¹¹ A. A. Vasiliev, *Istoria Imperiului Bizantin*, trad. și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian-Laurențiu Nazăru, Edit. Polirom, 2010, p. 152.

¹² Nicolae Chifăr, *Atitudinea Sfântului Ioan Gură de Aur față de nedreptățile sociale*, p. 102.

educația copiilor în spirit creștin¹³. Viața de familie a fost una dintre temele abordate cu multă stăruință de marele predicator¹⁴.

Ioan Gură de Aur a fost predicatorul prin excelență al Bisericii ortodoxe și este și astăzi modelul ideal al vorbitorului bisericesc. Tratatul său *Despre preoție* este cartea clasică a creștinismului ce tratează dumnezeiasca Taină a Hirotoniei, o capodoperă literară și teologică ce abordează în pasajele sale importanța vieții ascetice și a conduitei morale a candidatului la preoție. Tratatul a fost scris între 381-386, când autorul era numai diacon. Sfântul Ioan s-a inspirat, pentru unele idei esențiale și aspecte importante ale preoției, din lucrarea corespunzătoare a Sfântului Grigorie de Nazianz. Sfântul Ioan a fost un catehet și un pedagog de clasă înaltă, între atâția cateheți și pedagogi ai veacului său. Rămâne până astăzi un scriitor și un teolog normativ pentru Biserica ortodoxă, alături de cei doi mari capadocieni Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz, numiți toți trei „*mari dascăli ai lumii creștine și ierarhi*”.

Sfântul Ioan Gură de Aur a avut dintotdeauna o apreciere aparte față de viața monahală spre care a fost atris din tinerețe. Între anii 378-385 a scris primele sale lucrări teologice dedicate apărării vieții monahale. Lucrările sale ascetice sunt un elogiu al vieții monahale. Dintre acestea un loc aparte îl are *Către Teodor cel căzut*, prin care îndeamnă stăruitor pe prietenul său Teodor, viitor episcop de Mopsuestia, să revină în mănăstire, întrucât acesta, după ce studiasse teologia și se dedicase practicilor ascetice, s-a reîntors în lume. *Contra adversarilor vieții monahale*, una dintre lucrările de tinerețe elaborată în Antiohia, arată superioritatea vieții ascetice față de viața obișnuită. Ioan apreciază faptul că în rândul monahilor au intrat vlăstarele marilor familii de nobili. Pentru aceasta adversarii monahilor îi învinuiau pe aceștia că ar distruge ordinea în oraș. Împotriva acestor critici s-a ridicat preotul Ioan. El afirmă că monahii fug de decăderea vieții din oraș în căutarea mântuirii sufletului. Faptul că această decădere morală nu este eliminată din Antiohia nu se datorează călugărilor care s-ar întoarce într-un oraș care ar avea o adevărată viețuire creștină¹⁵. Pustia și călugăria au rămas pentru Ioan un ideal la fel ca și chipurile sfinților apostoli sau ale proorocilor din Vechiul Testament. Totuși considera slujirea preoților care trebuiau să îndure dificultățile vieții de zi cu zi chiar mai dificilă decât asceza călugărilor care își purtau de grijă doar lor.

În Constantinopol viața monahală era înfloritoare, marele oraș fiind plin de mănăstiri în care viețuiau mulți monahi. Cu toate acestea, Sfântul Ioan s-a lovit de opoziția dură a multora dintre călugăria capitalei imperiale. Unul dintre liderii monahilor, Issac Sirianul, i-a făcut permanent o propagandă negativă patriarhului¹⁶. Monahismul constantinopolitan avea rădăcini semi-ariene, fiind un fenomen urban caracterizat de dese conflicte cu ierarhia Bisericii. Dacă Teofil al Alexandriei avea în jurul său mulți călugări organizați în adevărate trupe disciplinate, Ioan era disperat de comunitatea monahilor rătăcitori, neascultători și cosmopoliți. Pentru Ioan monahismul nu avea ce căuta în oraș, locul său fiind pustiu și deșertul. Totodată Ioan a fost cel care i-a elogiat pe monahii care mijlociseră pentru locuitorii antiohieni în criza statuilor. Pentru Ioan monahismul era văzut ca atingerea unei trăiri creștine autentice departe de ținuturile urbane, dar totodată implicat în viața cetății. Dacă Ioan nu a avut o susținere a monahilor din Constantinopol în activitatea sa pastorală, s-a bucurat în schimb de sprijinul grupului de fecioare strânse în jurul Olimpiadei, văduva bogată, ascultătoare a sfaturilor marelui ierarh.

În rândul lucrărilor cu caracter ascetic și monastic este și *Către o tânără văduvă*, în care consolează pe o văduvă și combate unul dintre obiceiurile ce se răspândiseră în rândurile clericilor, cel al locuirii femeilor alături de preoți. Lucrarea *Femeile diaconițe nu trebuie să locuiască cu*

¹³ David C. Ford, *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, traducere de Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004.

¹⁴ Braniște Marin, *Conceptia Sf. Ioan Gură de Aur despre familie*, în „Studii Teologice”, 1957, nr. 1-2, pp. 125-151.

¹⁵ Constantin Bosinis, *Teologie și politică în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Revista Teologică”, Serie Nouă, Anul XVII (89), 2007, p. 201.

¹⁶ Andrea Sterk, *Monahul-episcop în antichitatea târzie*, trad. de Dragoș Dâscă, Edit. Ecclesiast, 2012, p. 199.

bărbații tratează acest subiect delicat în dorința de a apăra onoarea slujitorilor și femeilor. În această lucrare Ioan prezintă chipul monahului care este un soldat al lui Hristos, care se luptă împotriva legiunilor nevăzute ale diavolilor. Pentru Ioan pierderea timpului cu treburile zilnice prin locuirea împreună cu o fecioară înseamnă dezertarea de pe front în momentul în care cetatea este asediată de dușmani.

Correspondența Sfântului Ioan cuprinde aproximativ 240 scrisori, cele mai multe din timpul celui de al doilea exil (404-407), ele având caracter istoric, consolator, de recomandare și familiar. Un număr de 17 scrisori, care sunt și cele mai lungi au fost adresate Olimpiadei, ucenica sa, cu ajutorul căreia a pus bazele monahismului feminin în Constantinopol¹⁷. Cu ajutorul acestei corespondențe, Ioan a reușit să fie îndrumător al vieții monastice și din exil. De altfel, monahismul feminin a fost îmbrăcat trei aspecte esențiale ale viețuirii ascetice reliefate de trei tipuri de femei cu viață ascetică exemplară. Femeia fecioară a fost reprezentată de Sfânta Macrina, femeia văduvă de Sfânta Melania, iar femeia mamă de Sfânta Monica, mama Fericitului Augustin¹⁸. Toate aceste modele reprezintă direcții ale manifestării monahismului feminin din perioada creștinismului primar. În primele secole monahismul feminin a ocupat o latură secundară, dominant era monahismul masculin care a excelat în pustiul Egiptului și în Palestina. Organizarea monahismului prin Pahomie în Egipt a contribuit la difuzarea unui monahism feminin în Orient și Occident, la început în special ca fenomen aristocratic. Monahismul feminin a apărut în orașe precum Constantinopolul, prin Sfântul Ioan și Olimpiad¹⁹. Experiența monastică feminină coordonată de Sfântul Ioan Gură de Aur și Olimpiada a fost pentru viitorul monahismului feminin un exemplu. Teodoret de Cyr în *Istoria bisericească* dedică ultimul capitol al lucrării sale experienței ascetice feminine, arătând că femeile sunt capabile de aceeași evlavie și râvnă religioasă ca și bărbații. Cu siguranță, Teodoret de Cyr s-a inspirat în alcătuirea lucrării sale din *Itinerariul Egeriei* și *Istoria lausiacă* a lui Paladie. În aceste documente istorice se face referire la aristocratele romane Paula și Melania care activau în Palestina și la Olimpiada și comunitatea feminină din Constantinopol. Activitățile duhovnicești ale acestor femei aristocrate sunt asemănătoare, mai ales cele ale Olimpiadei la Constantinopol și Paulei la Bethleem. Și-au instalat comunitățile ascetice lângă biserică. În jurul Olimpiadei trăiau 250 de femei, informație ce apare la Teodoret de Cyr. În comunitatea ascetică din Constantinopol sunt cunoscute Elisabeta, Martiria și Paladia ca cele mai apropiate diaconiței Olimpiada. Unii istorici și patrologi, cred că mănăstirea Olimpiadei era „o adevărată școală a diaconițelor”²⁰. Despre Olimpiada pomenește în *Istoria lausiacă* și Paladie: „Melaniei i-a urmat, privindu-o cu venerație, preacuvioasa și prearâvnitoarea Olimpiada. Aceasta era fiică a comitelui Seleuc și nepoată a prefectului Albaniu, logodnica de puține zile a lui Nebridu, prefect al cetății, dar nedevenită soție a nimănui. Căci se spune că a adormit fecioară, dar a conviețuit cu Cuvântul adevărului. Aceasta, risipind toate averile ei, le-a dăruit săracilor. Purtând nu puține lucruri pentru adevăr, a catehizat multe femei și vorbea cu respect preoților, îi cinstea pe episcopi și s-a învrednicit de mărturisirea adevărului. Locuitorii Constantinopolului văd viața ei între mărturisitori. Căci a sfârșit și a plecat la Domnul luptând pentru Dumnezeu”²¹. Imaginea femeii virtuose este foarte prezentă în exegeza biblică a Sfântului Ioan Gură de Aur

¹⁷ Vezi Ioan Gură de Aur, *Scrisorile din exil. Despre deprimare, suferință și providență. Către Olimpiada*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003.

¹⁸ Cristian Bădilită, *Figures et biographies des femmes aux IV-e et V-e siècles*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell'antichità cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, p. 627.

¹⁹ Vezi G. Dagron, *Les moines et la ville. Le monachisme à Constantinople jusqu'au Concile de Calcedoine (451)*, în „Travaux et Memoires” (1970), pp. 220-275.

²⁰ Ramon Teja-Mar Marcos, *Modelos de ascetismo femenino aristocrático en la época de Juan Crisostomo: Constantinopla y Palestina*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell'antichità cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, p. 623.

²¹ Paladie, *Istoria lausiacă*, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 111.

pornind chiar de la Sfânta Fecioară Maria²². De altfel Sfântul Ioan Gură de Aur prin întreaga sa activitate este un exemplu de ascetism, rugăciune și slujire episcopală, fiind el însuși un model pentru lumea creștină. În *Comentarii la Epistola către Efeseni* (Omilia a XIII-a), Sfântul Ioan Gură de Aur prezintă chiar ascetismul tinerelor aristocrate care renunță la bunurile acestei lumi pentru dedicarea totală slujirii lui Hristos și oamenilor. Grijă pentru tinerele fecioare pe care o manifestă Sfântul Ioan Gură de Aur, pentru urcușul lor duhovnicesc, străbate aproape din toate lucrările sale morale. Pentru Ioan monahismul feminin are rolul său și el trebuie zidit și ferit de încercări. Acest monahism a fost sprijinul activității misionare și sociale desfășurate de Ioan în Constantinopol și scutul său în fața nedreptelor învinuiri.

BIBLIOGRAPHY

- Bădilită, Cristian, *Figures et biographies des femmes aux IV-e et V-e siècles*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell’antichità cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, pp. 627-648.
- Bosinis, Constantin, *Teologie și politică în opera Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Revista Teologică”, Serie Nouă, Anul XVII (89), 2007, pp. 200-216.
- Braniște, Marin, *Concepția Sf. Ioan Gură de Aur despre familie*, în „Studii Teologice”, 1957, nr. 1-2, pp. 125-151.
- Cebrian Cebrian, Jose, Gil Lascorz, Javier, Panach Rosat, Ramon, Soler Merenciano, Alicia, *La figura de la mujer en las Homilias Sobre San Mateo de Juan Crisostomo*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell’antichità cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, pp.335-353.
- Chifăr, Nicolae, *Atitudinea Sfântului Ioan Gură de Aur față de nedreptățile sociale*, în „Revista Teologică”, Serie Nouă, Anul XVII (89), 2007, pp. 97-105.
- Courtonne, Yves, *Saint Basile. Lettres*, vol. I, Paris, 1957.
- Dagron, G., *Les moines et la ville. Le monachisme à Constantinople jusqu’au Concile de Calcedoine (451)*, în „Travaux et Memoires” (1970), pp. 220-275.
- Ford, C. David, *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, traducere de Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004.
- Gheorghiu, Virgil, *Gură de Aur – atletul lui Hristos*, trad. Maria Cornelia Ică jr., Edit. Deisis, Sibiu, 2004.
- Hamman, Adalbert, *Părinții Bisericii*, trad. Pr. Ștefan Lupu, Edit. Sapiența, Iași, 2005.
- Iordăchescu, Cicerone, *Istoria vechei literaturi creștine*, vol. II, Edit. Moldova, Iași, 1996.
- Jivi, Aurel, *Sfântul Ioan Hrisostom, Arhiepiscop la Constantinopol*, în „Mitropolia Banatului”, 1969, nr. 4-6, pp. 226-235.
- Mayer, Wendy, Allen, Pauline, *John Chrysostom*, Published by Routledge, London, 2000.
- Paladie, *Istoria lausiacă*, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007.
- Popescu, M. Teodor, *Epoca Sfântului Ioan Gură de Aur*, în „Ortodoxia”, 1957, nr. 4, pp. 531-555.
- Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrisorile din exil. Despre deprimare, suferință și providență. Către Olimpiada*, trad. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003.
- Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duhul. Corespondență*, (PSB, vol. 12), trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988.

²² Jose Cebrian Cebrian, Javier Gil Lascorz, Ramon Panach Rosat, Alicia Soler Merenciano, *La figura de la mujer en las Homilias Sobre San Mateo de Juan Crisostomo*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell’antichità cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, pp.335-353.

Sterk, Andrea, *Monahul-episcop în antichitatea târzie*, trad. de Dragoș Dâscă, Edit. Ecclesiast, 2012.

Teja-Mar Marcos, Ramon, *Modelos de ascetismo femenino aristocratico en la epoca de Juan Crisostomo: Constantinopla y Palestina*, în „Giovanni Crisostomo. Oriente e Occidente tra IV e V secolo. XXXIII Incontro di studiosi dell'antichita cristiana. Roma, 6-8 maggio, 2004”, Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 2005, pp. 619-625.

Vasiliev, A. A., *Istoria Imperiului Bizantin*, trad. și note de Ionuț-Alexandru Tudorie, Vasile-Adrian Carabă, Sebastian -Laurențiu Nazăru, Edit. Polirom, 2010.